

Таблица 1. Мониторинг оценки уроков учащимися первых классов КГУ «Общеобразовательная школа № 23» г. Караганды

Мнения учащихся	% выбора
Интересно	100%
Классно	92%
Всё понятно	78%
Познавательны	90%
Нормально	60%
Скучно	0%

Таблица 2. Мониторинг познавательной активности учащихся первых классов КГУ «Общеобразовательная школа № 23» г. Караганды

Интеллектуальное развитие учащихся	Начало учебного года	Конец учебного года
1. Умение работать с информацией самостоятельно.	25%	70%
2. Расширение кругозора.	30%	70%
3. Развитие мышления.	20%	80%
4. Развитие эмоциональной сферы.	40%	75%

Работа со «Smashbook», способствует развитию навыков работы с информацией, регулятивных и коммуникативных умений, развитию функциональной грамотности. Созданный однажды «Smashbook», может быть применен не раз на различных уроках с различными целями. И создавать его одно удовольствие, ведь данный приём помогает раскрыть новые грани понимания привычных вещей.

Литература:

1. Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный постановлением Правительства РК от 03 августа 2022 года № 348.
2. «Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы при освоении дисциплин общественно-гуманитарного цикла.» Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 40 с.
3. Анцибор М. М. Активные формы и методы обучения. –Тула, 2002.
4. Зимняя И. А. «Ключевые компетенции-новая парадигма результата образования»– Москва, 2003.

Бертай Ж.М.

Академик Е.А.Бокетов атындағы Қарағанды университеті

САБАҚТАН ТЫС ЖҰМЫС БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ

Аннотация. Мақалада сабақтан тыс жұмыс бастауыш сынып оқушыларында мәдени құндылықтарды қалыптастыру тәсілі ретінде қарастырылған. Оқушылардың жалпы мәдени мүдделерінің дамуын қамтамасыз ететін, мәдени құндылықтар қалыптастыратын сабақтан тыс іс-әрекетті ұйымдастыру формалары және сабақтан тыс жұмыстың мазмұны мен ұйымдастырылуына қойылатын негізгі талаптар көрсетілген.

Кілт сөздер: мәдениет, мәдени құндылықтар, сабақтан тыс шаралар, сабақтан тыс жұмыс, сабақтан тыс іс-әрекет.

Оқушылардың сабақтан тыс қызметі екінші буынның мемлекеттік білім беру стандартының инновацияларының бірі болып табылады. Оның процесінде оқу іс-әрекетін қоспағанда, оқушылардың барлық іс-әрекеттері біріктіріледі. Осы қызмет түрінің арқасында оларды тәрбиелеу және әлеуметтендіру міндеттерін шешу мүмкін және орынды. Сабақтан тыс іс-шаралар сабаққа қарағанда

үлкен тиімділікке ие және оқушылардың жеке танымдық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, белгілі бір оқушының жеке дамуына, негізгі білім беру бағдарламасын игерудің жеке нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталған іс-шараларды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Сабақтан тыс іс-шаралар еркін таңдау, мәдени дәстүрлер мен рухани-адамгершілік құндылықтарды түсіну негізінде баланың өз мүдделерін білдіру және дамыту үшін жағдай жасауды мақсат етеді. МЖМБС сәйкес ол негізгі білім беру бағдарламасына енгізілген. Сабақтан тыс қызметке бөлінетін уақытты білім алушылардың, ата-аналардың (заңды өкілдердің) сұрау салулары, сондай-ақ қолда бар кадрлық, материалдық-техникалық және басқа да жағдайлар негізінде негізгі білім беру бағдарламасын іске асырудың жоспарланатын нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз ету қажеттілігін негізге ала отырып, білім беру мекемесі айқындайды [1].

Сабақтан тыс жұмыстар - бұл жалпы білім берудің білім беру стандарттарының талаптарын толық орындауға ықпал ететін мектептегі білім беру процесінің ажырамас бөлігі. Сабақтан тыс іс-шаралар оқу-тәрбие процесінің құрамдас бөлігі және оқушылардың бос уақытын ұйымдастырудың бір түрі болып табылады, оқушылардың мазмұнды бос уақыттағы қажеттіліктерін қанағаттандыру, олардың өзін-өзі басқаруға және қоғамдық пайдалы қызметке қатысуы үшін ұйымдастырылады. Сабақтан тыс жұмыстардың мұқият ұйымдастырылған жүйесі әр оқушының танымдық қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін барынша дамытуға немесе қалыптастыруға қабілетті, бұл еркін тұлғаны тәрбиелеуді қамтамасыз етеді. Сабақтан тыс жұмыстарда оқушының жеке басының жеке қабілеттеріне сәйкес дамуы үшін жағдайлар жасалады, танымдық белсенділік, жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттері, коммуникативті дағдылар қалыптасады, баланың қоғамның интеллектуалды және үйлесімді дамыған қатысушысы ретінде күрделі әлемге бейімделуіне негіз қаланады [2].

Сабақтан тыс жұмыс бір сынып оқушыларының бейресми қарым-қатынасы немесе оқу параллелі үшін жағдай жасауға бағытталған, айқын тәрбиелік және әлеуметтік-педагогикалық бағытқа ие (пікірталас клубтары, қызықты адамдармен кездесу кештері, саяхаттар, театрлар мен мұражайларға бару, содан кейін талқылау, әлеуметтік маңызы бар іс-шаралар, еңбек акциялары). Сабақтан тыс жұмыстар оқушылар ұжымын және оқушылардың өзін-өзі басқару органдарын қалыптастыру мақсатында сыныпта, оқушылар мен сынып жетекшісі арасында тұлғааралық қатынастарды ұйымдастыруға ықпал етеді. Әр түрлі сабақтан тыс жұмыс барысында оқушылардың жалпы мәдени мүдделерінің дамуын қамтамасыз етуге, тәрбие мәселелерін шешуге ықпал етуге болады [3].

Сабақтан тыс жұмыстың мақсаты: еркін таңдау, рухани-адамгершілік құндылықтар мен мәдени дәстүрлерді түсіну негізінде баланың өз мүдделерін көрсетуі мен дамытуы үшін жағдай жасау [4].

Сабақтың және сабақтан тыс жұмыстың негізгі мақсаттары мен міндеттері сәйкес келетініне қарамастан, сабақтан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың мазмұны мен формалары міндетті сабақтардан айтарлықтай ерекшеленеді. Сабақтан тыс жұмыстың келесі айырмашылықтарын ажыратуға болады:

- 1) оқушылар сыныптан тыс жұмыстарға ерікті түрде қатысады;
- 2) сабақтан тыс сабақтар еркіндік («сабақтан тыс») сипатымен ерекшеленеді, ал сабақтың міндетті регламенттелген құрылымы болады;
- 3) білім, іскерлік, дағдыларды қатаң есепке алу және бақылау жоқ, олар бағдарламаның қатаң талаптарымен реттелмейді. Мұндай жұмыстың нәтижесін концерт, есеп беру кеші, қабырға газетін шығару, қолөнер немесе сурет тапсыру және т. б. арқылы тексеруге болады;
- 4) оқушылар сыныптан тыс тапсырмалар мен іс-шараларды орындау кезінде көбірек дербестік пен бастамашылыққа ие болады [5].

Жоғарыда аталған мақсаттар мен сабақтан тыс жұмыстың ерекшеліктеріне сүйене отырып, сабақтан тыс жұмыстың мазмұны мен ұйымдастырылуына қойылатын негізгі талаптар туралы айтуға болады:

- 1) Сабақ пен сабақтан тыс жұмыс арасында органикалық болуы керекбайланыс.
- 2) Сыныптан тыс жұмыстар үшін қызықты таңдау керек, танымдық және дамытушылық материал. Оны таңдаған кезде оқушының жеке бейімділігі мен дайындық деңгейіне де негізделуі керек.
- 3) Жұмыстың әдістері мен формалары әр түрлі болуы керек. Оларды таңдау кезінде оқытудың мазмұнын, сабақ өткізу шарттарын, оқушылардың жасын, сабақтан тыс жұмыстың ерекшеліктерін ескеру қажет.
- 4) Ерікті сипатқа қарамастан, іс-шара шеңберінде оқушыларға тапсырылған іс үшін жауапкершілікті ояту қажет.

5) Сыныптан тыс жұмыстар тұрақты және мақсатты болуы тиіс. Тек осы жағдайда ғана айтарлықтай практикалық нәтижелерге қол жеткізуге болады.

б) Сыныптан тыс жұмыс тиімділігінің маңызды шарты - оқушылардың жаппай қатысуы [6].

Сабақтан тыс жұмыстардың келесі түрлері бар:

- 1) ойын қызметі;
- 2) танымдық қызмет;
- 3) проблемалық-құндылық қарым-қатынас;
- 4) бос уақыт - ойын-сауық қызметі (бос уақыт қарым-қатынасы);
- 5) көркем шығармашылық;
- 6) әлеуметтік шығармашылық (әлеуметтік маңызы бар волонтерлік қызмет);
- 7) еңбек (өндірістік) қызметі;
- 8) спорттық-сауықтыру қызметі;
- 9) туристік-өлкетану қызметі [2].

Сынып деңгейіндегі сабақтан тыс жұмыстарды сынып жетекшілері, пән мұғалімдері, тәрбиешілер, әлеуметтік педагогтар, педагог-психологтар оқушылардың белсенді қатысуымен және ата-аналардың қатысуымен ұйымдастырады. Сыныптардың параллель деңгейінде немесе жалпы мектеп деңгейінде сабақтан тыс іс-шараларды директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары, ұйымдастырушы-педагогтар, аға тәлімгерлер, қосымша білім беру педагогтарының көмегімен белгілі бір іс-шараға қызығушылық танытқан оқушылармен бірлесіп ұйымдастырады.

Бұқаралық сипаттағы сабақтан тыс жұмыстардың негізгі нысандары әлеуметтік маңызы бар істер, еңбек акциялары, кештер, дискотекалар, қызықты адамдармен кездесулер, экскурсиялар, жорықтар, театрлар мен мұражайларға бару, содан кейін көргендерін, ұжымдық шығармашылық әрекетті талқылау, сондай-ақ мектеп өмірінің әртүрлі салаларын біріктіретін орталық өзек болуы мүмкін Мерекелер (оқу және сабақтан тыс жұмыстар, қосымша білімі, бейресми әлеуметтік-мәдени қызметі).

Сыныптан тыс жұмыстардың топтық формалары балалар мен жасөспірімдердің әртүрлі бірлестіктері (сонымен қатар балалар мен ересектер бірлестіктері - үйірмелер, секциялар) клубтық сипатта болуы мүмкін.

Сабақтан тыс жұмыстың жеке формалары - әр түрлі бағыттағы шығармашылық жобалар: көркем, жалпы мәдени, ғылыми, техникалық және т. б.

Сабақтан тыс жұмыстарды ұйымдастыру кезінде мектептің белгілі бір сатысындағы (бастауыш, орта, жоғары) оқушылардың әлеуметтік-мәдени және ұлттық-өңірлік ерекшеліктері, жалпы мектептік дәстүрлері, мүдделері ескеріледі.

Білім алушылардың білім беру қызметінің әртүрлі нысандарын пайдалану және білім беру мекемесінің білім беру ортасының мәдениетін дамыту:

- әр оқушыны (оның ата-анасын, педагогын, мектеп маманын) сабақтан тыс және оқу іс-әрекетінің субъектісі ретінде тану;

- білім беру қызметінің нысаны ретінде сабақтан тыс қызметті ұйымдастыру мүмкіндігі;

- мектепте қосымша білім берудің ішкі жүйесін сақтау, ол оқу және сабақтан тыс жұмыстармен тығыз байланысты болады;

- мектептің ішкі өмірінің біртұтас сапалық сипаттамасы ретінде оқу және сабақтан тыс іс-әрекеттің жекелеген жүйелерін кейіннен олардың ситуациялық үйлесімімен, білім беру ортасын нақты тәжірибеде жобалау қажеттілігі [7, ББ.46-47].

Сабақтан тыс оқу түрлеріне бірқатар ғылыми негізделген талаптар қойылады:

- олар терең ғылыми, ақпараттық, идеологиялық және моральдық тұрғыдан толы, рухани байытып, балалардың жеке басын шығармашылық және физикалық тұрғыдан дамытуы керек;

- міндет элементі кезінде ерікті сипатты сақтау және баланың көркемөнерпаздығын шектемеу қажет;

- ойын әрекетін пайдалану, шығармашылық, романтикалық атмосфера құру. Шығармашылық, дене шынықтыру-спорттық және ойын-сауық-танымдық сабақтар оқушылардың өзара көмек және өзара көмек көрсету дағдыларын қалыптастыра отырып, достық бәсекелестіктің салауатты рухын қамтамасыз етуі тиіс;

- баланың шығармашылық қабілеттері мен таланттарын көтермелеу, оны өзінің даралығымен шығармашылық тұлға ретінде қалыптастыру;

- адамгершілік тәрбиені қамтамасыз ету, оқушыларды олардың қабілеттерін қайта бағалаудан қорғау, ауыр өзін-өзі бағалауды, өзімшілдікті, ұжымға деген менсінбеушілікті және мінез-құлық ережелерін дамытуды шектеу [8].

Сабақтан тыс уақытта мәдени құндылықтарды мақсатты түрде қалыптастыруға болады. Бұл тікелей жолмен де болуы мүмкін, мысалы, көрмелерге, мұражайға бару және мәдени іс-шаралардың әртүрлі жүйесін қамтитын жанама түрде.

Сабақтан тыс іс – шаралар арқылы жеке мәдениеттану процесін жүзеге асыруға болады, ол өз түрлерімен-туыстарымен, достарымен, бір мәдениеттің өкілдерімен күнделікті қарым-қатынасты білдіреді, олар әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін қалай ұстау керектігін (саналы немесе бейсаналық) үйренеді.

Мәдениет - бұл адамның іс-әрекет нәтижесінде мәдениет субъектісі ретінде дамуы мен өзін-өзі дамытуының тұрақты процесі.

Мәдениет адамның негізгі дағдыларын қалыптастыруды қамтиды, мысалы:

- өз мінез-құлқы мен эмоцияларын бақылау формалары;
- қажеттіліктерді қанағаттандыру жолдары;
- қоршаған әлемнің әртүрлі құбылыстарына бағалау қатынасы және т.б.

Бастауыш сынып оқушыларында инкультурацияның бастапқы кезеңі өтеді, жасөспірімдік шак аяқталғанға дейін жалғасады. Осы кезеңде оқушылар өз мәдениетінің маңызды элементтерін игереді.

Мұны әртүрлі типтегі ойындардың көмегімен жасауға болады, атап айтқанда:

- физикалық, физикалық белсенділікті дамыту;
- кез-келген қызметтің ықтимал нәтижелерін болжау қабілетін, сондай-ақ алынған нәтижелердің ықтималдығын бағалау қабілетін дамытатын стратегиялық;
- схоластикалық, оқушыларды кездейсоқ процестермен таныстыру;
- болашақта орындалуы керек функцияларды игеруге ықпал ететін рөлдік рөлдер [9].

Осылайша, сабақтан тыс іс-шаралар-бұл негізгі білім беру жоспарының вариативті компонентіне негізделген, сабақ жүйесінен ерекшеленетін белсенді ұйым.

Бастауыш сынып оқушыларының сабақтан тыс іс-әрекетін ұйымдастыру мектептегі білім беру процесінің міндетті бөлігі болып табылады. Бастауыш сынып оқушыларында инкультурацияның бастапқы кезеңі өтеді. Осы кезеңде оқушылар өз мәдениетінің маңызды элементтерін игереді, бұл сабақтан тыс жұмыстарға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Гревцова, Г. П. Педагогические условия эффективного осуществления гражданского образования [Текст] / Г. Гревцова // Учитель. – 2020.
2. Анисимова А.А. Культурологические ценности у младших школьников [Текст] / А.А. Анисимова // Евразийская педагогическая конференция : сб. ст. в 4 ч. / гл. ред. Г. Ю. Гуляев. – Пенза, 2018 г. – Ч. 1. – С. 204-207.
3. Бреслов Г.М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: норма и отклонения [Текст] / Г.М. Бреслов. – М. : Норма, 2020. – 312 с.
4. Григорьев Д.В. Внеурочная деятельность школьников. Методический конструктор: пособие для учителя [Текст] / Д.В. Григорьев, П.В. Степанов. – М.: Просвещение, 2010. – 223 с.
5. Багичева Н. В. Свиток, на котором отмечены все тайны бытия. [Текст] / Н. В. Багичева // Филологический класс. 2017. №3 (49). С 34-40.
6. Бартули Г.В. Внеурочная деятельность как средство формирования ключевых компетенций школьников [Электронный ресурс]. – URL: http://www.eduportal44.ru/koiro/enpj/325_20163БартулиГ.В.pdf (жүгінген күні: 29.12.2022).
7. Балакшин, А.С. Глубинная сущность культуры [Текст] / А.С. Балакшин / Успехи современной науки. – 2017. – № 4. – С. 119–122.
8. Асмолов А.Г. Стратегия социокультурной модернизации образования: на пути преодоления кризиса идентичности [Текст] / А.Г. Асмолов. – Вопросы образования. – 2018. – №1. – С. 65-86.
9. Жапова Н.А. Роль культурологии в современном образовании [Текст] / Н.А. Жапова // Социально-культурные процессы в условиях интеграции и дезинтеграции: материалы всероссийской научной конференции с международным участием. – Улан-Удэ : Бурятский государственный университет. – 2017. – С. 141–143.